

Микита ПОЧИНОК

*аспірант Тернопільського національного педагогічного університету
імені Володимира Гнатюка*

**НАРОДНА МЕДИЦИНА – НЕВІД’ЄМНА СКЛАДОВА УКРАЇНСЬКОЇ
КУЛЬТУРИ**

Початки виникнення та утвердження народної медицини в Україні можна відслідковувати у тисячолітню давнину старовинних культур. Народну медицину розглядають як важливий елемент традиційної культури, що об’єднує позитивний емпіричний досвід, лікувальні методи, отримані шляхом місцевих спостережень, світоглядні уявлення та релігійні вірування різних епох. Етнографічний підхід до вивчення цієї проблеми передбачає аналіз аспектів, таких як еволюція народних уявлень про анатомію і фізіологію людини, народне розуміння причин виникнення захворювань, переконання щодо народних лікарів, методи діагностики, профілактики, санітарно-гігієнічні норми та класифікація лікувальних засобів.

Дослідження народної медицини в етнографічному контексті важливе для розв’язання етнологічних завдань, пов’язаних із вивченням походження та розвитку світоглядних уявлень та народних знань українців. Різноманітні етнічні та регіональні форми народних методів лікування, їх вивчення та порівняльний аналіз можуть розкрити етнокультурні зв’язки між різними національностями.

У контексті вищевикладеного автор підтримує думку З. Болтаровича щодо того, що етнографічний підхід передбачає аналіз всього спектру питань, пов’язаних з народною медициною, включаючи її структурні компоненти, генезу та розвиток. Це включає вивчення уявлень про анатомію та фізіологію людини, розуміння походження хвороб, поглядів на народних лікарів, методів діагностики та профілактики, санітарно-гігієнічних норм і різноманітних лікувальних засобів, які включають ліки рослинного, тваринного та мінерального походження, а також фізіотерапію та дієтотерапію.

Національні методи лікування, їх приготування, асортимент і застосування відрізняються різноманітністю етнічних та регіональних форм. Вивчення цих методів становить основу для проведення порівняльних досліджень, зокрема між народною медициною та сучасною фармакологією. Психотерапевтична наука тепер проявляє інтерес до народних методів лікування, що раніше ігнорувалися, і дослідження у цьому напрямку підкреслюють важливість народних психотерапевтичних підходів.

Висновок короткого огляду історії використання засобів народної медицини козаками та аналіз української народної медицини як об’єкта історико-етнологічних досліджень підтримується думкою відомого українського фітотерапевта Є. Товстухи, який визначає народну медицину як філософію української нації.

В українській народній медицині та фітотерапії поки що використовується лише мізерна частина її потужних можливостей. Третє тисячоліття призведе до значного прориву в розвитку української народної медицини в контексті лікування та профілактики. Важливо заохочувати та підтримувати носіїв етнічних фітотерапевтичних знань, а також поширювати їх раціональний досвід та успіхи серед суспільства. Автор нагадує, що національні символи, такі як кольори національного прапора України, виникли з природи та рослинного світу, і це є частиною нашого правічного культурного спадку, в якому утілюється і передається народна медицина та фітотерапія. Фітотерапія вважається національним чудом минулого, сучасного та майбутнього, яке повинно відігравати ключову роль у сучасних методах лікування. Народна

ідентичність українців, за словами автора, не пов'язана з екзотичними рослинами, але з корінням в природі, такими як материнка, родовик лікарський, оман високий, перстач прямостоячий. Цей сполучний ланцюг здоров'я та культурних цінностей передається з покоління в покоління через спільність з вічним зелем для здоров'я і родоходу, піснею, працею та культурою століть. В кінці тексту наводиться визначення етномедицини як наукового напрямку, який вивчає традиційний медичний досвід народів з культурної та релігійної точки зору, охоплюючи методи зцілення та збереження здоров'я з використанням природних оздоровчих факторів.

На сьогодні етномедицина, заснована на результативних експериментах і клінічних дослідженнях, вивчає активні компоненти та ефективність рослинних і мінеральних компонентів, які традиційно використовуються народом, а також розглядає механізми впливу, такі як голко-вколювання, припікання та інші, а також духовні практики, з метою їх інтеграції з досвідом сучасної «західної» (доказової) медицини.

Дослідницька зацікавленість у галузі етнічної медицини розквітла з 90-х рр. XX ст., призводячи до значного внеску у розуміння традиційного харчування, медичних знань і практик. Зростання наукових публікацій з народної медицини сприятиме розпізнаванню місцевих розумінь здоров'я як засобу підтримання етнічної ідентифікації, а також пошуком нових методів лікування і технологій.

Етнічна медицина орієнтується на вивчення медичних систем з перспективи місцевого населення. Практика етнічної медицини представляє собою складну мультидисциплінарну систему, яка включає використання рослин, духовні практики та природне середовище, і служила джерелом зцілення для людей впродовж тисячоліть.

Аналіз літературних джерел підтверджує, що основними механізмами державного регулювання, які суттєво впливають на ефективність функціонування народної медицини в Україні, є правовий, соціальний, моніторинговий, економічний, організаційний, кадровий, мотиваційний та ринкового регулювання.

Останні роки відзначаються у багатьох країнах світу посиленням уваги до правового регулювання діяльності в галузі народної медицини. Світова організація охорони здоров'я визнала, що знання натуральної медицини поважається та належить народам, які його розвивають. Науковці визнають ефективність народної медицини, яка, за їх словами, у деяких випадках переважає академічну медицину у 2,5–3 рази, особливо при лікуванні ракових пухлин.

Сучасна народна медицина в Україні використовує різноманітні методи, які мають як слов'янські корені (фітотерапія, апітерапія), так і запозичені та модифіковані методи. Серед них мануальна терапія, акупунктура, літотерапія. Західні досягнення включають гомеопатію, іридодіагностику, натуропатію, водолікування та інші.

Крім практичного значення, народна медицина також вивчається як джерело світоглядних уявлень, етнічних стереотипів і ритуалізованих форм поведінки. Вона є важливою галуззю народних знань, яка включає в себе різноманітні вірування, магичні практики та емпіричні відомості. Це нагадує, що і сучасна професійна медицина має свої коріння в тисячолітньому народному досвіді.

Звертання до народного лікування приносить значний внесок у сучасну науку. Численні факти використання народних методів лікування у сфері професійної медицини демонструють їх потенціал. Наприклад, З. Фрейд та К.

Юнг, засновники психоаналізу, використовували народні засоби у розробці світоглядних архетипів, наголошуючи на важливості психотерапевтичних аспектів в контексті «хвороба-хворий-лікар».

Зрослий інтерес громадськості до народної медицини пов'язаний із зусиллями збереження її духовної складової в контексті відродження національних традицій і звичаїв. Проте, цей інтерес часто супроводжується прагматичними міркуваннями або навіть спекуляціями. Зокрема, це стосується магічних елементів сучасних знахарів, навколо яких створюється міф про містичну таємничість.

Систематичний науковий підхід допомагає розкрити народний погляд на етимологію захворювань, «логіку» обраних методів лікування та їх світоглядні мотивації, розмежовуючи раціональні та ірраціональні аспекти лікування. Народну медицину можна розглядати як невід'ємну частину традиційної культури, яка об'єднує емпіричні знання, місцеві спостереження, світоглядні уявлення та вірування різних епох. Етнографічний підхід до дослідження цієї проблеми включає вивчення аспектів, таких як уявлення про анатомію і фізіологію людини, розуміння етимології захворювань, роль народних лікарів, методи діагностики та профілактики, санітарно-гігієнічні стандарти та класифікація лікувальних засобів.

Дослідження народної медицини в етнографічному аспекті розкриває ключові аспекти важливих етнологічних завдань, пов'язаних із процесами походження та розвитку світоглядних уявлень та народних знань українців. Різноманітні народні методи лікування, способи приготування ліків, їх асортимент і застосування вирізняються міновою етнічних та етнорегіональних форм. Вивчення цих аспектів є основою для проведення порівняльних досліджень, зокрема між народною медициною та сучасною фармакологією. Після багатьох років ігнорування, народні методи лікування словом входять у сферу інтересу психотерапевтичної науки. Розробки в галузі народної медицини переконливо свідчать про важливість народних психотерапевтичних методів лікування.

Список використаних джерел

1. Болтарович З. Українська народна медицина: Історія і практика. Київ: Абрис, 1984. 320 с.
2. Серебряннікова Н. І. Обрядові аспекти народної лікувальної практики слов'янського населення пів-денно-західної України ХХ століття: автореф. дис.... канд. іст. наук: 07.00.05. Київ, 2004. 22 с.
3. Товстуха Є. С. Народна медицина як філософія українців. Народна медицина в Україні: матеріали першого з'їзду (м. Київ, 24–25 верес. 2010 р.). Київ, 2010. С. 10–14.